

Mete Hoca'ya

PROF. DR. Gündüz Ökçün'ün
Anısına

1923-TÜRKİYE İKTİSAT KONGRESİ'NE KATKI-I

İzmir İktisat Kongresi
TÜRKİYE UMUM EMEKÇİ GRUBU
tarafından tesbit edilen
Esasat-ı Umumiye

Mehmet Ö. ALKAN

İlki 1923 yılında İzmir'de toplanan Türkiye İktisat Kongresi (17 Şubat-4 Mart 1923) ilişkin en kapsamlı belgesel çalışma merhum A. Gündüz Ökçün tarafından yapılan, Türkiye İktisat Kongresi 1923 İzmir (Haberler- Belgeler- Yorumlar) adlı yayıttır.¹ Mete Tunçay'ın son yayınlanan çalışmasının bir yerinde de belirtildiği gibi, Ökçün'ün bu çalışmasına sonradan hiç bir katkı yapılmamıştır? Afet İnan'ın 1982 yılında yayınlanan çalışmasında çevrimyazısı sunulan belge ise daha önce Ökçün'ün yayıtında verilmiştir.

Bizim burada çevrim yazısını sunduğumuz belge (Risale) Rahmetli Ökçün'ün çalışmasına küçük bir katkı niteliğindedir. İzmir İktisat Kongresi-TÜRKİYE UMUM EMEKÇİ GRUBU tarafından tesbit edilen Esasat-ı Umumiye adlı bu risaleye ilişkin herhangi bir bilgiye rastlamadık. Yalnızca George Harris, araştırmasında kongreye dağıtılan 39 maddelik bir programdan sözeder.³ Harris'in sözünü ettiği 39 maddelik liste büyük bir olasılıkla çevrim yazısını sunduğumuz belgedir.

İktisat Kongresi'ne davet edilen sanayi, tüccar ve çiftçi gruplarının yanı sıra işçi grupları da vardır. Kongre'de işçi grubunu temsil eden özellikle iki örgüt dikkati çekmektedir. Bunlardan ilki İstanbul Umum Amele Birliği'dir. Bu örgütün hazırladığı 21 maddelik bir listesi vardır.⁴ (8 Ekim Ek II) Öte yandan Türkiye İşçi ve Çiftçi Sosyalist Fırkası'nın yayın organı Aydınlık çevresinin Türk Mürettibin Cemiyeti'nin de katkısıyla hazırladığı 24 maddelik bir listesi vardır.⁵

Ancak kongre sırasında işçi delegelerinin kendi aralarında Türkiye Umum Emekçi Grubu adında bir kurul oluşturdukları anlaşılmaktadır. Bu grup 39 maddelik bir liste hazırlayarak Kongrede dağıtmıştır.⁶ Bu grubun üyeleri arasında aşağıdaki isimlere rastlıyoruz:

Emekçiler Encümeni Reisi, Buldan Murahhası: Doktor Behçet
Katip, İstanbul Murahhası: Hayrullah Hayri
Mazbata Muharriri, Mersin Murahhası: Ata Çelebi
Mazbata Muharriri, Antalya Murahhası: Ziya 7

Bunlardan Hayrullah Hayri,⁸ aynı zamanda Türk Mürettibin Cemiyeti reisiydi. Kongreye, başkanı olduğu Cemiyetin, Aydınlık çevresiyle ortaklaşa hazırladıkları listeyi getiren kişidir. Ata Çelebi⁹ ise Türkiye Halk İştirakiyun Fırkası'nın üst düzey yöneticilerinden ve Mersin'de yayınlanan Doğru Öz gazetesinin sahibi, yazarı ve müdürüdür. Diğer iki isim hakkında bir bilgi bulamadık.

Asağıda çevrim yazısını sunduğumuz belgede dikkati çeken ilk özellik amele ya da işçi deyiminin yerine EMEKÇİ sözcüğünün yeğlenmesidir. Bunda Türkiye Halk İştirakiyun Fırkasının etkisi olduğu düşünülebilir.¹⁰ Bu 39 maddelik listeye bir bütün olarak göz atıldığında Kongreye getirilen diğer iki liste ile kesişen maddelerin olduğu görülür. Kongrede kabul edilen İşçi Grubunun İktisadi Esasları 34 maddelik bir listedir. ^(Ekz. Ek III) Kabul edilmeyen maddelerin çoğu ziraat ve çiftçilik işçiliğine ilişkin maddelerdir. Bu 39 maddelik listenin ziraat ve çiftçilik işçiliğine ilişkin maddelerinin kongredeki Çiftçi grubunun yoğun muhalefetine uğradığı anlaşılmaktadır. Zaten Çiftçi Grubunun kongrede ilginç ve gerçekten araştırmaya değer bir ağırlığı bulunmaktadır.

Yukarıda bir parça değindiğimiz konuları ve Kongredeki grupların konum, ağırlık ve özelliklerini bir başka çalışma konusu olarak gördüğümüzü belirterek Risalenin çevrim yazısını sunuyoruz.

BİBNOTLAR

1. Gündüz Ökçün, Türkiye İktisat Kongresi 1923 İzmir Haberler-Belgeler- Yorumlar (Ankara:A.Ü.S.B.F.Y. No:262,1968)
2. Mete Tunçay, 1923 Amele Birliği (İstanbul: BDS Yayınları,1989) s. 34 dn
3. George S. Harris, Türkiye'de Komünizmin Kaynakları (Çev: Enis Yedek) (İstanbul: Boğaziçi Yayınları, 1979)s.176-7 dn/5
4. Bu örgüt için bkz. Mete Tunçay, y.a.g.e. ve kongreye sundukları liste için bkz, Ökçün, y.a.g.e. s. 163-167
5. Bu liste için bkz. Ökçün y.a.g.e. s.167-179
6. Bkz. İzmir İktisat Kongresinde Türkiye Umum Emekçi Grubu Tarafından Tesbit Edilen Esasat-ı Umumiye, (İzmir: Anadolu Gazetesi Matbaası,1339)
7. Y,A.G.E. s. 2
8. Hayrullah Hayri için bkz, Ökçün, s. 179,188 ve Tunçay, Amele Birliği,31-35 ve Türkiye'de Sol Akımlar 1908-1925 (İstanbul:Bilgi yayınevi,1978) üçüncü basım s. 320-321 çerçeve yazı
9. Ata Çelebi için bkz. Tunçay, Sol Akımlar... s. 272-274
10. Aclan Sayılğan, Türkiye'de Sol Hareketleri 1871-1972 (İstanbul: Hareket Yayınları, 1972) s. 166 dn/15

T.H.i.F.'in Emek adlı bir yayın organı vardır.

← Ata Çelebi'nin Kongreye üye seçilisi için bkz. ökçün a.g.e s.197